

**ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО СКЛАДНИКА
УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНЖЕНЕРА- ЕЛЕКТРОМАШИНОБУ-
ДІВНИКА**

Постановка проблеми. Сучасний інженер-керівник може мати високий рівень інтелекту, досить великий обсяг знань, які постійно поновлює, але чи достатньо цього для того, щоб він працював успішно, а його підприємство було конкурентоспроможним на ринку? Сьогодні цінується не формальний рівень освіти, тобто інформованість, а здатність до створення нового, до творчої діяльності.

У зв'язку з цим загальною проблемою постає дослідження структури та особливостей цієї діяльності з урахуванням науково-технічного та соціального прогресу. Електромашинобудівна галузь посідає провідне місце в сучасному промисловому комплексі, тому при підготовці майбутніх інженерів визначальне значення має розвиток творчих здібностей у майбутнього керівника. Через це враховуючи сучасні тенденції, необхідно ще раз звернути увагу на творчість як необхідний складник компетентності сучасного інженера-керівника.

Аналіз стану досліджень і публікацій з проблеми. До творчого аспекту діяльності зверталось багато видатних вчених. Серед них Б. Г. Ананьєв, В. І. Ананьєв, В. І. Андрєєв, В. В. Андрієвська, Д. Б. Богоявленська, Р. М. Грановська, В. І. Загвизинський, А. З. Зак, В. В. Зеньковський, В. О. Кан-Калик, Н. В. Кичук, Г. С. Костюк, П. Ф. Кравчук, Л. Е. Кряжев, Н. В. Кузьміна, О. Н. Лук, П. П. Лямцев, В. С. Мерлін, В. О. Моляко, В. Ф. Моргун, К. К. Платонов, Я. О. Пономарьов, О. С. Пономарьов, М. М. Поташник, С. Л. Рубінштейн, О. Я. Савченко, Г. Л. Смірнова, С. О. Сисоєва, Н. Ф. Тализіна, Б. О. Федоришин, В. А. Цапок, Б. Д. Шадриков, Е. В. Шорохова та інші. У той же час недостатньо дослідженою залишається проблема формування творчого компонента управлінської компетентності у майбутніх інженерів у галузі електромашинобудування.

Інноваційний розвиток промисловості пов'язаний із компетентністю інженерів, технологів, які працюють у цій галузі. Причому сучасний інженер-керівник електромашинобудівного профілю повинен мати не одну, а кілька компетентностей, отже він повинен бути універсалом у своїй справі. Творчі здібності, за словами Уоррена Бенніса, не закладаються генетично, а є такими, які можна набути. Тому назріла потреба більш детальнішого розгляду творчого аспекту управлінської компетентності та формування творчих здібностей у майбутніх інженерів-електромашинобудівників. **Метою даної статті** є розкриття даної проблеми.

Виходячи з вищесказаного, **завданнями статті** є: дослідження теоретичних аспектів творчості й творчої діяльності як необхідних складників управлінської компетентності та формування творчих здібностей у майбутніх інженерів-електромашинобудівників в умовах технічного університету.

Виклад основного матеріалу. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях приділяється велика увага визначенню понять "творчість" і "творча діяльність".

Так, О. В. Петровський вказує на те, що творчість – це діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей. Коли вказують на творчість в діяльності керівника, то мають на увазі його здібності до виходу за межі заданих умов життєдіяльності – ініціативу, потяг до нового, уміння переборювати труднощі [2, с.380].

З точки зору педагогіки, творчість – це свідомо, цілеспрямована, активна діяльність людини, спрямована на пізнання й перетворення дійсності, створення нових, оригінальних предметів, витворів, які ніколи ще не існували, з метою вдосконалення матеріального й духовного життя суспільства.

С. Л. Рубінштейн вказує, що творчість – це діяльність зі створення нового, оригінального, що входить в історію розвитку не тільки самого творця, але й науки, мистецтва тощо.

В. О. Моляко стверджує, що творчість – це процес створення нового, відкриття нового, що раніше для певного конкретного суб'єкта було невідомим.

Представники гуманістичної психології А. Маслоу, К. Роджерс, Н. Роджерс вважають, що творчість – це необхідна для повноцінного життя людини форма її існування. Пошук сенсу життя невід'ємно пов'язаний із творчим ставленням людини до дійсності [3, с.92].

На думку Д. Макгрегора, Д. Адаїра, творчість – це робота, пов'язана зі служінням людям. Тому, на відміну від праці, творчість є вищим і досконалішим типом діяльності. Творчість та її розвиток наповнюють діяльність людини новим змістом. Її спонукальний мотив пов'язаний із внутрішніми потребами людини, прагненням до самореалізації, до примноження своїх здібностей, талантів, можливостей і знань. А сама творчість як найпоширеніша форма діяльності, є основним нематеріальним складником постеконіомічної революції. К Нордстрем та Й. Ріддерстрале у книзі “Бізнес у стилі фанк” підкреслюють, що знання нетривалі, а конкурентоспроможними в сучасних умовах можуть бути ті організації, керівники яких не просто здобувають нові знання, а завдяки яким вони розвивають творчість і талановитість своїх працівників. У сучасних умовах залучення й утримання творчих особистостей є стратегічним завданням організацій, про що свідчить досвід найуспішніших компаній світу [5, с.278-281].

Творча діяльність, як вказує С. О. Сисоєва, є засібом реалізації творчих можливостей.

В. С. Швирев стверджує, що творча діяльність – це зміна зовнішньої діяльності, перетворення внутрішнього світу людини, розкриття й реалізація її прихованих потенцій у процесі розвитку відносин із зовнішнім світом, який розуміється не обов'язково тільки як сукупність речей. Таке перетворення власного світу включає спілкування, “розуміння”, “діалог” із зовнішнім світом тощо [3, с.93-94].

Творча діяльність людини може виявитися в будь-якій сфері діяльності – виробничій, управлінській, науковій, побутовій тощо.

Механізм творчості містить: відображення і пізнання проблеми, усвідомлення протиріччя і проблемної ситуації; визначення завдяки інтуїції властивості свідомості й засоба творчості, шляхів вирішення проблеми; систематизацію існуючих знань і накопиченого досвіду, побудову “стартового алгоритму”; висунення гіпотез за допомогою знань і виявлення помилок; відбір переконливих гіпотез і стверджень як програми практичної дії; розв'язання проблеми шляхом творчої діяльності, що виступає критерієм творчого процесу [4, с. 494-495].

Творча індивідуальність – фундаментальна категорія соціального управління, особливо її інноваційного складника. Без творчості, без неординарних рішень не може бути ефективного управління. Творча індивідуальність – це творіння людей і самої людини, це розвинений, відшліфований талант, який оволодіває культурою людства.

Але водночас багато керівників зазначають, що працювати з талановитими людьми досить складно. Тому необхідно ширше впроваджувати дисципліни психолого-педагогічного циклу в навчальні плани бакалаврів, спеціалістів та магістрів. Ці дисципліни сприяють формуванню у студентів – майбутніх керівників – творчих здібностей.

При цьому вони допоможуть знайти “спільну мову” з різними проявами поведінки творчих особистостей.

Викладачі кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами НТУ “ХПІ” постійно проводять дослідження, пов’язані з вивченням компонентів управлінської компетентності у майбутніх інженерів-електромашинобудівників. На основі проведених досліджень і на підставі їх вивчення встановлено, що серед якостей, які характеризують сучасних керівників електромашинобудування, є і творчість керівника, яка полягає в його здатності стратегічно мислити та мати практичний розум для розв’язання важливих питань.

Здібності до фахового сприйняття, отже, і до належної фахової підготовки були визначені насамперед тому, що на сучасному етапі розвитку економіки України назріла потреба більше уваги звертати не тільки на особливості машинобудівного виробництва як методу реалізації в першу чергу економічних інтересів й удосконалення часткових виробничих процесів електромашинобудівного комплексу, але і на людський потенціал, з яким працює керівник. Назріла необхідність до використання гуманістично спрямованих стилів управління, які виступають суттєвим чинником удосконалення економічних відносин між підприємствами. Зауважимо, що можна мати прогресивну техніку, але при невисокому рівні організації виконання виробничих процесів потенційні можливості техніки, кваліфікований і професійний рівень кадрів не будуть використані повністю. Внаслідок цього економічний інтерес учасників виробництва, який виявляється в бажанні підвищити свій рівень достатку, не буде повністю реалізований [1, с.129-139].

Стратегічне мислення та практичний розум – ці здібності керівника вказують, що компетентність сучасного інженера залежить від його навичок, вмінь та необхідних практичних навичок у сфері стратегічного управління. Тому проведені дослідження складників управлінської компетентності підтверджують, що творчість – життєво необхідний складник особистості сучасного інженера-керівника. І формуванню таких умінь найбільшою мірою сприяють дисципліни гуманітарного циклу, такі, як “Психологія і педагогіка”, “Управління розвитком соціально-економічних систем”, “Психологія життєвого успіху”, що впроваджуються в навчально-виховний процес Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” викладачами кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами. Зауважимо, що, враховуючи вищезазначене та перехід технічних університетів до викладання в умовах Болонського процесу, не слід зменшувати кількість годин на вивчення дисциплін гуманітарного циклу, що стало останнім часом характерною тенденцією факультетів технічних ВНЗ.

Таким чином, фахова компетентність, стратегічне мислення та практичний розум є обов’язковими якостями сучасного інженера-керівника електромашинобудівного виробництва. При формуванні його управлінської компетентності необхідно розвивати навички, що пов’язані із цими здібностями.

Інженер-управлінець як ніхто інший, повинен не тільки мати творчі здібності й удосконалювати їх, але й постійно працювати над розвитком цих здібностей у виробничому колективі. Тому в технічному університеті особлива увага повинна приділятися формуванню творчих здібностей у майбутніх інженерів. Зауважимо, що формування – це педагогічне управління індивідуальним становленням людської особистості. Процес формування творчої особистості студента як суб’єкта творчих соціальних відносин і продуктивної діяльності за своєю суттю є педагогічним управлінням розвитком потенційних творчих можливостей студента, які забезпечують успішність у творчій діяльності, індивідуальне становлення особистості студента як суспільно активної. Формування – це подальший розвиток або становлення особистості, обумовлене

зовнішніми чинниками, що сприяють виникненню протиріч як рушійної сили розвитку. На думку С. О. Сисоєвої, формування творчої особистості в навчально-виховному процесі слід розглядати як процес фасилітації, тобто створення умов з метою полегшення, сприяння, стимулювання, активізації розвитку творчих можливостей студентів [3, с. 154-155].

Психолого-педагогічними умовами формування творчої особистості в технічному університеті, які сприяють активізації творчої діяльності та розвитку творчих здібностей у студентів електромашинобудівного факультету під час навчально-виховного процесу, вважаємо:

- створення творчої атмосфери, здорового морально-психологічного клімату в студентському колективі через утвердження принципів педагогіки співробітництва;
- демократичний стиль спілкування викладача зі студентами, свобода творчих дискусій, обмін думками;
- розвиток культури спілкування в педагогічному та студентському колективах;
- своєчасна доброзичлива оцінка творчої навчальної діяльності студентів, позитивних зрушень в їхньому розвитку, схвалення результатів;
- об'єктивне оцінювання знань, умінь і навичок студентів за системою Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS);
- уміння викладача помічати й цінувати неповторну творчу індивідуальність кожного студента.

Закономірності творчого процесу накладають певні вимоги до проектування викладання навчальної дисципліни, які забезпечують підвищення результативності розвитку творчих можливостей студентів. Тому в першу чергу необхідно розглянути вимоги до навчальних програм. Вони мають урахувати детальне й поглиблене вивчення найбільш важливих вузлових проблем, ідей і тем, що сприяють розвитку пошуково-перетворюючого стилю мислення в майбутнього інженера-електромашинобудівника; викладання навчальної дисципліни має забезпечити якісне засвоєння базових знань, умінь і навичок; воно повинно передбачати розвиток дивергентного мислення і навичок практичного застосування, що дозволяє переосмислити здобуті знання та генерувати нові ідеї; викладач повинен працювати над тим, як викликати інтерес до своєї дисципліни, заохочувати ініціативу і самостійність студентів під час вивчення дисципліни, приділяти особливу увагу діяльності з розвитку у студентів здатності до творчості й управлінської діяльності; сприяти в процесі викладання дисциплін розвитку свідомості й самосвідомості студентів, розумінню ними своїх зв'язків з іншими людьми; оцінювання викладання повинно здійснюватися відповідно до висунутих вимог.

Зазначимо, що необхідною умовою формування творчих здібностей у майбутніх керівників під час викладання дисциплін психолого-педагогічного змісту в технічному університеті є методи та прийоми стимулювання творчої активності студентів. Викладачами кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами НТУ "ХП" використовуються такі:

1. *Стимулювання зацікавленості, творчого інтересу студентів.* Так, під час вивчення дисципліни "Психологія" на електромашинобудівному факультеті викладачі використовують цікаві приклади з історії психології, дослідження з зоопсихології, які викликають зацікавленість студентів. Тим самим підкреслюється думка В. О. Сухомлинського, що мислення починається зі здивування.
2. *Цікаві аналогії.* Вони стимулюють інтерес студентів до самостійного навчання, творчого пошуку. Наприклад, пізнавальну активність студентів під час вивчення теми

“Психологія особистості” стимулюють аналогії між поняттями “особистіст” у теоріях різних напрямів психології.

3. *Створення ситуацій емоційного переживання.* Цей прийом полягає у створенні ефекту здивування, захоплення, недовіри. Виникненню емоційних переживань сприяють незвичність наведеного факту, несподіваність цифрових даних. Тому викладач повинен постійно слідкувати за новинками у сфері сучасної науки і техніки та ширше їх використовувати під час занять .

4. *Розвивальні ігри.* Вони передбачають стимулювання до розвитку творчого мислення та незалежність поглядів у студентів-електромашинобудівників. Рольові ігри відносять до активних методів навчання, які допомагають моделювати сам творчий процес. Ці ігри спираються, на відміну від традиційних форм і методів навчання, на операції мислення – аналіз, синтез, порівняння, класифікацію, абстрагування, систематизацію тощо. Кожна рольова гра повинна бути обумовлена змістом навчального матеріалу. Вона повинна містити завдання різного рівня складності, які студенти розв’язують за допомогою різноманітного розвивального матеріалу. Розвивальні ігри надають можливість скласти нові варіанти завдань та забезпечують можливість кожному студенту піднятися до оптимального рівня свого розвитку. Створення атмосфери співтворчості, співробітництва – центральне завдання у процесі формування творчості студента-електромашинобудівника. Так, під час семінарських занять з теми: „Емоційно-вольова сфера регуляції діяльності поведінки людини” використовуються різноманітні вправи, серед яких є вправа „Покажи емоцію”, яка активізує творчу діяльність студентів, сприяє розвитку в них самостійного мислення, розкриває його творчі здібності.

5. *Метод відкриття та створення ситуацій з можливістю вибору.* Під час семінарів викладачі використовують різноманітні тести для визначення рис особистості та їхню корегування, які стимулюють активну дослідницьку діяльність студентів, підвищують їхню зацікавленість у навчальному процесі, сприяють розвитку дослідницьких нахилів, стимулюють їх інтелектуальну діяльність, закріплюють впевненість студентів у своїх можливостях, виховують незалежність поглядів. Зауважимо, що компетентність викладача допомагає студентам активізувати ініціативу студентів.

6. *Використання запитань, що стимулюють процеси мислення вищого рівня.* Цей метод передбачає метод вирішення проблемних ситуацій, які виникають під час керування виробничим процесом в електромашинобудуванні. Студенти вчаться робити власний вибір, перевіряти його, а викладач виконує роль помічника.

Таким чином, формування творчої особистості студента в технічному університеті – процес складний, неперервний, цікавий, але він значною мірою сприяє створенню умов для реалізації та самореалізації творчих можливостей студента.

Виконане дослідження дає підстави дійти таких **висновків**:

1. Творчість сприяє ефективному управлінню, розвитку компетенцій інженера в галузі управлінської діяльності.
2. Інженер-управлінець повинен уміти стратегічно мислити, критично аналізувати й оцінювати зміст і характер своєї діяльності, уміти виділити свої сильні й слабкі сторони, свої досягнення і поразки, а це можливо за умови розвитку в нього творчих здібностей.
3. Психолого-педагогічні умови сприяють активізації творчої діяльності та розвитку творчих здібностей у студентів електромашинобудівного факультету.
4. Викладач технічного університету має досконало володіти сучасними педагогічними технологіями, які сприяють розвитку креативних здібностей студентів.
5. Формуванню творчих здібностей студента електромашинобудівника сприяють методи й прийоми стимулювання творчої активності.

6. Дисципліни психолого-педагогічного циклу сприяють формуванню ціннісного сприйняття у студентів, що є запорукою успішної управлінської діяльності.

Таким чином, все це потребує належного відображення в системі підготовки майбутніх керівників, а також удосконалення управлінської підготовки інженерів-електромашинобудівників.

Перспективою подальших розробок авторка вважає продовження досліджень з метою формування в умовах технічного вищого навчального закладу мотиваційного складника управлінської компетентності.

Список літератури: 1. *Гура Т. В.* Модель професійної діяльності інженера-керівника електромашинобудівної галузі: психолого-педагогічний аспект / Т. В. Гура // Проблеми формування національної гуманітарно-технічної еліти: Зб.наук. праць. – Вип.22(26). - Харків: НТУ „ХПІ”. - 2009. – С.129-139. 2. Краткий психологический словарь / Ред. Л.А.Карпенко; Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2-е изд. – Ростов н/Д: Феникс, 1999. – 512 с. 3. *Сисоєва С. О.* Основи педагогічної творчості: Підручник / Сисоєва С. О. – К.: Міленіум, 2006. – 346 с. 4. Теория управления: социально-технологический подход. Энцикл. словарь [Под. ред. Иванова В. Н., Патрушева В. И.; Акад. наук социал. технологий и местного самоуправления] – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Муниципальный мир, 2004. – 672 с. 5. *Чайка Г. Л.* Організація праці менеджера: Навч. посіб. / Г. Л. Чайка. – К.: Знання, 2007. – 420 с.

Т. В. Гура

**ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ
УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ИНЖЕНЕРА –
ЭЛЕКТРОМАШИНОСТРОИТЕЛЯ**

В статье представлен анализ исследований теоретических аспектов творчества и творческой деятельности как необходимых составляющих управленческой компетентности. Особенное внимание уделено формированию творческих способностей у будущих инженеров-электромашиностроителей в условиях технического университета.

T. Gura

**FORMATION OF CREATIVE MAKING UPRALENCHESKY
COMPETENCE OF THE ENGINEER - THE ELECTROMACHINE
ENGINEER**

In article the analysis of researches of theoretical aspects of creativity and creative activity as necessary components of administrative competence is presented. The especial attention is given formation of creative abilities at the future engineers-electromachine engineers in the conditions of technical university.

Стаття надійшла до редакційної колегії 19.05.2010